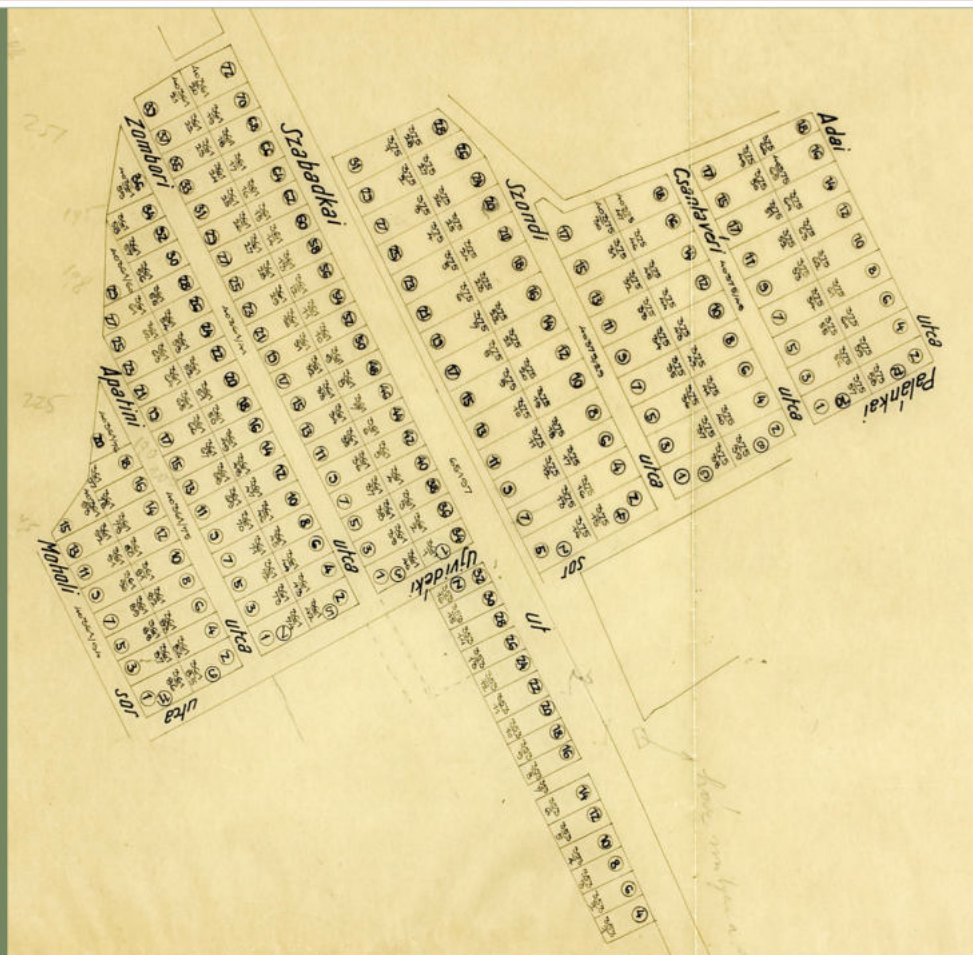

HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 2.

SZEGED KECSKÉS ISTVÁN TELEP

MARKOS GYÖNGYI A BETELEPÜLÉS

269 lap
119 könyv

Járadékterelki szerződés.

egyrészlről Szeged sz. kir. város közönsége képviseletében a város Polgármestere,
másrészlről pedig Kispáter József szegedi lakos
(Borsodányrigát n. 49.) között a következőképen jött létre:

I.

Szeged sz. kir. város közönsége a város törvényhatósági bizottságának 1923. évi 446. és 523. kgy. számu határozatai alapján, az abban lefektetett elveknek a kiosztásnál szigoruan betartott figyelembe vételével a tulajdonát képező és részben a szegedi kült. 15009. sz. tk. betétben felvett, részben nem telekönnyvezett 40361., 40353., 40352., 40375., 65304., 65305/2., 65305/5 b., 44730/7., 44760., 44761., 44766/1., 65306/1., 44762/4., 44766/2., 44766/3., 42023., 42014., 41854/1., 41854/2., 65215., 65217/1. hrszámu ingatlanokból az elkészített mérnöki bizonyítvány és vázrajz szerini felosztásban egyenként különféle nagyságu területtel felosztott tulajdonát tevő ingatlanokat, 1929. évi julius hó 1-éig okvetlenül felépítendő házépítési kötelezettség mellett és egyébként az alábbi II. a. felsorolt feltételekkel, mint járadékterelkeket átruházza az erre érdemes és a törvényben előirt kellekkel bíró járadékterelkeseknek, jelesül igazolt hadirokkantaknak és azok özvegyeinek, az 1920. évi XXXVI. t.-c. 61. és a 60.000/1921. F. M. R. 156. §-ában körülirt családi házak felépítésére, mely elhatározást az összes kijelölt járadékterelkesek egyenként és összesen tudomásul veszik és a családi háznak 1929. évi julius hó 1-éig az előirt szabályrendeletek módon és formában történő felépítésére és használatba vételére, valamint a telek bekerítésére, fásítására és járda elkészítésére magukat jelen okirat aláírásával is kifejezetten kötelezik.

4. Az előbbi pontban körülirtak szerint megállapítják a szerződő felek, hogy jelen ⁴⁰⁷ négyyszögöl területű járadékterelkeért járadékterelkes négyyszögölenként 73 gramm búzának, összesen pedig ²⁹ kiló gramm búzának az értékét köteles évenként két részletben előlegesen és pedig felét minden év április hó 1-én, második felét minden év október hó 1-én a fizetés napján érvényes buzaárban készpénzben kifizetni, minek elmulasztása esetén a jegybank által mindenkor i időben általánosan megállapított kamatot köteles járadékterelkes a késedeimes időre fizetni, bélyeg és egyéb illetekeket, nyugtábélyeget a járadék kifizetésekor megtéríteni és ugyanakkor a főpénztárba befizetni. Ugyancsak a járadékterelkes köteles az ezen telek után kirovandó minden néven nevezendő adó és egyéb közterheket kifizetni és a város részére megtéríteni.

5. Járadékterelkes jogosítva van a jelen járadékterelki szerződés jóváhagyása után a járadékterelket tulajdonául megváltani. A megváltási ár a járadékterelke után a kérelmezés idejében legutóbb fizetett egész évi járadék 25 (huszonötszörös összeg) szörös összegében készpénzben állapittatik meg.

6. Az 5. pontban szabályozott 25-szörös összeg a megváltást engedélyező tanácsi végzés kézbesítésétől számított 30 nap alatt befizetendő a város főpénztárába, különben az engedélyezés önként hatályát veszti és csak legfeljebb új kérelemre tárgyalattik.

FOTÓ: JÁRADÉKTERELKI SZERZŐDÉS RÉSZLET

BORÍTÓ FOTÓ:
A TELEP ELSŐ TÉRKÉPE, É.N

HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 2.

SZEGED
KECSKÉS ISTVÁN
TELEP

MARKOS GYÖNGYI
A BETELEPÜLÉS

SZEGED 2023.

Szerkesztő:
Sidló Kitti

Felelős kiadó:
Szent-Györgyi Albert Agóra
Kecskési Művelődési Ház

Szoliter Kft.
6800 Hódmezővásárhely,
Ferenc utca 14.

Fotók:
Dömötör Mihály és Markos Anna

Bevezető

Helytörténeti füzetünk második számában városrészünk kialakulásának gyökereit tárjuk fel: hogyan jött létre az első világháború után a városi bérföldek területén egy barátságos, 160 házból, mintegy 650 főből álló közösség? Kik voltak az első betelepülők, hol, hogyan és miből éltek a háborúból hazaérkezett hadirokkantak, az egyedül maradt hadiözvegyek? Milyen szerepe volt a mindennapok megszervezésében Kecskés Istvánnak?

Kecskés István (1880-1944) személyéről, a rokkantak érdekében kifejtett tevékenységéről már többször, több fórumon (kiállításokon, tanulmányokban, szoboravatón) megemlékeztünk. Minden alkalommal elmondtuk, s el kell mondani, hogy ő magát a róla elnevezett telep védnökének, az itt lakók pedig őt védelmezőjének tekintették. Maga is hadirokkant volt, az I. világháború után kapcsolódott be a város közéletébe. A Szegedi Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulatnál végzett főállása mellett szabad idejét sorstársai megsegítésének szentelte. Az 1920-as évek elején a HADRÖÁ (Hadirokkantak, Hadiözvegyek és Hadiárvák) Országos Nemzeti Szövetségének városi csoportjának ügyvezető igazgatója lett, majd a HONSZ (Hadirokkantak Országos Nemzeti Szövetsége) társelnökeként is aktívan dolgozott.

Legjelentősebbnek a szegedi hadirokkantak érdekében kifejtett tevékenységét tartjuk. A munkához juttatáson kívül legnagyobb hatású szervezői tevékenysége a hadirokkantaknak juttatott házhelyek kiosztásához fűződik. Szegeden 1930-ig 381 házhelyet és 591 hold bérföldet osztottak ki Kecskés István közreműködésével.

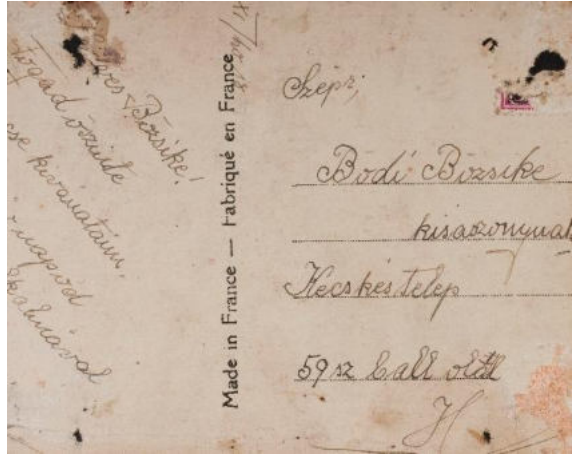
*

Telekosztás, építkezés

A telekosztás jogi háttérét országos szinten az 1920. évi XXXVI. tv. 61.§ szabályozta. Ezek szerint az igazolt hadirokkantak és azok özvegyei un. járadékteleket kaphatnak és azokra családi házakat építhetnek. Szegeden a város az 1923. évi 446. és 523. számú közgyűlési határozatai alapján 1924-ben kezdte meg a telkek kiosztását.

A megyei levéltárban található járadéktelek dokumentumai alapján (*Tiszti Főügyész iratai*) megállapítható, hogy a szegedi hadirokkantaknak juttatott házhelyek közül az I. sorszámú jelzett telkek a Szabadkai út bal oldalán az úgynevezett *Szérűskerti dűlőben*, a II. számú házhelyek a Szabadkai út jobb oldalán az un. *Kénytelen dűlőben* kerültek kiosztásra. Az itt fölépült házak és lakói adták Kecskés-telep magját. 1924 és 1934 között a Szérűskerti dűlő területére 106, a Kénytelen dűlőre 65 járuléktelki szerződést kötöttek. Az első számú parcellára szóló szerződést 1924. május 25-én Fogas Pálnéval kötötte a város. Az iratok között az utolsó feljegyzés 1959-ből való. A szerződésbe foglaltak szerint a telek után évenként két részletben, az ingatlan mindenkori forgalmi értékének 4%-át kitevő összeget kellett befizetni a város pénztárába. Az összeget a nagymértékű infláció miatt búza valutában állapították meg. Az ingatlan forgalmi értékét a város tanácsa öt évenként újra megállapította. A járadéktelek megváltotta tulajdonául a telket, amelynek összege a kérelmezés idejében legutóbb fizetett évi járadék 25-szöröse. A megváltott telket a város vezetése tudtával, de a kötöttségek megmaradásával el lehetett adni. A kiosztott házhelyek szerint létrejött utcák egy kicsi, barátságos településrész kialakulásához vezettek. A Szabadkai út bal oldalán két utca és egy sor, jobb oldalán két utca és két-két sor alkotta az *Ó* - vagy *Öreg telepet*. Az utcák és házak először a telekosztás sorszámait viselték, a postai küldeményeket is így kézbesítették.

Országos kezdeményezés volt már 1927-ben, hogy az addig névtelen utcáknak a történelmi Magyarország városairól, községeiről, hegyeiről, vizeiről adjanak nevet. Szegeden a város által megbízott utcanevelőkészítő bizottság a városban található névtelen utcák elnevezéséről 1934-ben döntött. Kecskés telep utcáit a Magyarországtól

1. kép Régi címzés képeslapon

elszakított Délvidék településeiről nevezték el. Így kapta nevét az Újvidéki, Zombori, Apatini utca és a Moholi sor, valamint a Csantavéri utca, Adai és Palánkai sor. Ugyanekkor lett elnevezve a Szondi utca is, amelyet később Szondi Györgyről neveztek el. A napjainkig ugyanezeket

2. kép A Zombori u. utolsó háza volt, kis paddal a ház előtt, 2011.

a neveket viselő utcák a telep létrejöttékor lényegesen rövidebbek voltak. A névtelen utcák korából származtathatók az idősebbek ajkán ma is élő, változatos utcanévek használata. Ezek egy része a helyzetükből adódik, más része az ott lakók nevéből származik (pl. Nyáriék utcája). A Szabadkai út mindkét oldalán lakók a másik oldalra használták a *túloldalon* kifejezést, a Szabadkai útra az *Országút, Főút (Főutca), Nagyút, Nemzetközi út, Szabadkai út* elnevezést. Az *első utca* jelenthette a főúttól jobbra vagy balra található Szondi vagy Zombori utcát is. A *Keresztsoron* vagy a „*köröszt háta mögött*” a Palánkai utcán lakókat értették. A *fél utca* kifejezést az utcasorra használták többen. Az utolsó ház az utcában a *végház* volt.

Az utcákat szérűskertek, szántóföldek és vályogvető gödör vették körbe.

3. kép Barátnők kukoricafield szélén a Palánkai sor előtt, é. n.

A benépesülés lassan, fokozatosan ment végbe. A kiosztott telkek közül nem mindegyikre építkeztek azonnal. 1926-os adat szerint a telep teljes kiépítését az odavezető, minden időben járható gyalogút hiánya is késleltette. A kialakított utcák foghíjasok voltak még az 1930-as évek közepén is. Az építkező járadéktelkesek közül többen bankhitelt vettek föl, amelyhez a város engedélyére volt szükség. Segítette az építkezést az 1927-ben megalakult *Falusi Kislakásépítő Szövetkezet*, közismert nevén a *Faksz*, amely hitelt nyújtott, de nem készpénzben, hanem

építőanyagban. Az így épült házakon elhelyezett kis fém tábláskák jelezték: *ez faksz kölcsönös ház.*

A beköltözést – bár nem követhető teljesen nyomon – befolyásolta a Trianoni szerződés, az országhatár átszabása. Az elszakított családok közül többnek kellett dönteni/döntöttek helyettük, hogy a határ melyik oldalán folytatja tovább az életét.

4. kép Véges ház, Szondi u. 2011.

5. kép Szondy u. 26. 2011.

A járadéktelki szerződések iratai között talált dokumentumok arról tanúskodnak, hogy eredetileg a rokkant telkeken egyöntetű épületeket

képzelték el a város illetékesei. Ez csak részben valósult meg. Kecskés-telepen az elkészült házak többsége kicsi, alacsony 1-2 szobás, vert vagy vályogfalú építmény volt. Az utcafrontra egyaránt épültek véges és fordított házak, kicsi ablakokkal, amelyekben zsúfoltan éltek. A kezdetben nyitott gangot a későbbiekben zárttá alakították. A szobák földesek, ill. hajópadlósak voltak. A portákat általában léckerítés választotta el egymástól.

6. kép Bata Imre és családja Moholi sori házuk előtt, 1930-as évek közepe.

A harmadikként felépült Moholi utcai házban lakó, 82 éves Bata Imre 2011-ben így emlékezett az első házakra:

„Ez a falunak a harmadik épülete, ahol most ülünk. Harmadik, az egész telepnek. Én már itt születtem 31-be. Ez volt a harmadik ház, mer vót a túloldalt a Kéri féle ház, utána lött az Apatini utcában lévő utolsó előtti ház, az Váradi bácsiéké, miénk vót a harmadik.”

A járadéktelekre jogosultak többségében megépítették házaikat, s letelepedtek. 1926-ban 46, 1927. tavaszán 51 elkészült és 6 épülő házról van adatunk 245 fő lakossal, akik közül 4 családban volt hadiözvegy a családfő.

7. kép Nyári Imre és családja, é. n.

8. kép özv. Nógrádi Pálné és családja, 1939.

Az 1928-as telepavató ünnepségről tudósító újságírók mintegy 100

9. kép Tombác család, 1942.

megépült házról írnak. A második világháború után 160 ház mintegy 650 lakójáról van tudomásunk. A telepre került családok többsége több gyermeket nevelt, általában egy keresővel.

Életkörülmények

Az újonnan létrejött, kezdetben Rokkant - telepnek, később Kecskés – rokkant telepnek, majd Kecskés István telepnek nevezett településrészen nem volt könnyű az élet, különösen a kezdeti néhány évben. A háború után kialakult országos szegénység, majd a gazdasági válság hatása fokozottan érvényesült az egyébként is nehéz körülmények közé került családoknál. Kecskés-telep viszonyai hasonlóak voltak Szeged más, munkáslakta telep körülményeivel. *„Szegeden 17 városszéli telep található, ahol 1300 kétszobás és 1100 egyszobás lakóház épült rossz talajon, csatornázás, vízvezeték, sokszor villany nélkül, egészségtelen viszonyok között a háború óta. Ezek az égető szükség kielégítését szolgálták a város támogatásával.”* (Tamasi)

A kezdeti nehézségek és a mindennapi problémák megoldásában Kecskés István és a HONSZ minden segítséget megadtak.

Jelen füzetünk, mint már volt róla szó, a mindennapok nehézségeit és azok megoldásait ismerteti. A napi gondokat jól szemlélteti a Délmagyarország hasábjain 1931. januárjában megjelent cikk, amelyben az itt lakó telepiek elsősorban a szegénységre és a rossz életkörülményekre panaszkodtak. *„Kinek van annyi pénze, hogy villamosra teljen?”*; *„kitettek minket a világ végire”*; *„egyetlen használható kút van az egész telepen”*; *„koromsötétben kell elbotorkálni a lakásig.”* A cikk írója szerint a telepet az asszonyok tartják el.

A közművesítés folyamata korán elindult, de lassan ment végbe.

Legszükségesebb a **gyalogjárda** kiépítése volt. 1925. májusában a HADRÖÁ szegedi csoportja Kecskés István ügyvezető igazgató és Mayer Dezső alelnök aláírásával kérte a tanácstól a gyalogjárda kiépítését a Vágóhídtól a telep végéig a szabadkai műút javításából kimaradt kötörmelék felhasználásával. *„Tekintettel az őszi és tavaszi sáros vizes időkre s azon körülményre, hogy a telepesek megélhetésüket a városban találják meg, kik naponként hosszú utat tesznek meg a*

városba és vissza (...) Az esős idők beálltával azonban a gyalogút járhatatlan, s a telep megközelíthetetlen.” A pénzügyi fedezet szűkös voltára való tekintettel szeptember 15-én áthidaló megoldásra született döntés. A Vágóhídtól a telepig („Szerűskertig”) vezető utat a város, a telep telkei előtti utat pedig a telepesek költségén készítik el. Ez utóbbit nevezték járdaköltségnek, amit az iratok tanúsága szerint a lakók közül sokan késve, vagy egyáltalán nem tudtak fizetni. A gyalogjárda 1926. januárra készült el.

Szintén Kecskés István közreműködésével készült el 1928-ban az új, **ártézi kút**.

Már az első házak és az iskola felépülésekor gondot jelentett a telepi víz rossz minősége. A HADRÖÁ szegedi csoportja a Polgármesternek, mint elsőfokú vízrendészeti hatóságnak 1926. július 24-én írt levelében részletesen indokolta az új **ártézi kút** fúrásának szükségességét. (Az iratok a levéltárban a városi tanács dokumentumaiban találhatóak) „Nagy hiánya a telepnek, hogy nincs sem ivásra, sem mosásra, sem kerti gazdálkodásra alkalmas vize, s úgy a közegészségügyi, mint gazdasági szempontból a ma ott fennálló viszonyok nagyon kedvezőtlenek, s hozzájárul ehhez még az is, hogy körülbelül 2 kilométer körzetben nincs állandóan használható ivóvíz.”

10. kép Az artézi kút kérelméhez csatolt terv (részlet) 1926.

A levélhez csatolták az itt található 2 szérűskerti kút részletes vegyelemezését. A szakvélemény kimutatta a víz igen magas keménységét, magas só- és klórtartalmát, valamint emberi élvezetre alkalmatlan erős szennyezettségét (nitrit és nitrát) A Mérnöki Hivatal az új ártézi kút helyét a műút mellett jelölte ki, „úgy a telep lakosságának, mint a paprika termelők kívánságára.” A csatolt térképen bejelölték a tervezett kifolyó kutak és a vízvezetékcsövek helyét. A terv szerint a kifolyó kutak az utcák közepén lettek volna elhelyezve. Későbbi megvalósulásában minden utca végén helyeztek el kifolyó kutakat.

Az ártézi kút fúrására az engedélyt 1928. januárjában kapta meg a mérnöki hivatal. A kútfúrási munkálatokkal Tóth Antal sándorfalvi vállalkozót bízták meg. A vele kötött szerződés tartalmazta a kút mélységét, a percenkénti tiszta víz kiáramlási sebességét. A vállalkozó a kút vízhozamáért öt évi jótállással tartozott a vízhozam 75 % - ig. A munkát 40 nap alatt kellett elvégezni, ami csak akkor volt befejezve, ha a kútból 24 órán át teljesen tiszta víz folyt.

A **villany bevezetése** jelentősen javított az életkörülményeken. A hálózat kiépítése a telepen 1933-ban lényeges előrelépést jelentett, de az iskola és a háztartások gondját még nem oldotta meg. Az iskolába 1940-ben vezették be az áramot, de a villanyvilágítás a házak többségébe az 50-es évek elején jutott el.

Munka

A telepre költözők foglalkozásáról első adatunk az 1927-es névsorban található. A folyamatban lévő építkezőkkel együtt 57 családról van tudomásunk, akiknek foglalkozás szerinti megosztásuk a következő: 13 napszámos, 10 földműves, 9 iparos (2 fodrász, 1-1 asztalos, cipész, géplakatos, kőműves, papucsos, szíjgyártó, szobafestő), 4 postás, 3 kistőzsdés (pl. trafikos), 2-2 küldönc, vagyonőr, vendéglős. Ezen kívül a nyilvántartásban a sorompóőrön, útkaparón és szérűskerti csöszön kívül

volt malommunkás, városi altiszt, piaci elárúsító, kincstári anyagraktár kezelő és portás is. Az 1938-44 közötti iskolai anyakönyvek adatai, melyekben a szülők foglalkozása is be van jegyezve, majdnem

11. kép Fejes Nagy László ács névtáblája a Csantavéri u. 15. sz. ház falán, 2011.

ugyanezeket az arányokat tükrözték. Ekkorra benépesült a telep, s az egyes iparágak képviselői is többen lettek. Neves kőműves mesterek voltak Kéri Mátyás és Márki Sándor, akik a telep házai közül is sokat fölépítettek. Fejes Nagy László, bár kőműves szakképzéssel is rendelkezett, elsősorban - mint harmadik generációs – ácsmester dolgozott sokat a telepen és azon kívül. Lippay József szobafestő és állványozó a családi információk szerint a legnehezebb állványozási munkákat is el tudta végezni, ezért az „állványkirály” jelzőt is alkalmazták

rá. Az iparosok többségének műhelye a városban volt, s naponta jártak be dolgozni. Ilyen volt Csala Imre cipész, Kirschsteier József

12. kép Varga Mátyás papucsos segéd jobb szélén, kötényben, Kriska Péter műhelyében.

paszományos, Zimonyi Sándor szíjgyártó. Szintén a városban, Kriska Péter műhelyében dolgozott Varga Mátyás papucsos segéd. Három kosárfonó élt a telepen: Drinóczki Szilveszter a Csantavéri, Mácsán György a Szondi, Sípos József a Zombori utcában lakott. Sípos József műhelye a telepen, boltja a városban volt. A második világháború előtt/alatt néhány gyári munkást és állami alkalmazottat is említenek az iskolai dokumentumok, amelyek nem a teljes lakosság, csak az iskoláskorú gyermekek szüleinek foglalkozását mutatja. Visszaemlékezés szerint a telepen dolgozott Róvó István és Császi Ferenc suszter, Nagy István kovács, valamint borbély, kéményseprő.

A környéken kevés munkalehetőség volt. Néhány főt foglalkoztatott a vasút (fékező, váltókezelő, pályaőr), az iskola, valamint a ma is telephelyként működő „Magkísérlet” néven emlegetett intézmény, az

újszegedi Gabonatermesztési Kutató Intézet elődje, az Alföldi Mezőgazdasági Intézet (1924-49).

A telep lakóinak többsége a mezőgazdaságból élt. A földműveléssel foglalkozók közül néhány családnak volt saját földje, az is kisbirtok,

zömmel a hadirokkantak számára juttatott vagy saját maguk által bérelt földön dolgoztak. Néhányan fuvarozással foglalkoztak. Jelentős volt az alsóvárosi és a szentmihálytelki hagyományok folytatásaként a fűszerpaprika termesztése, s az annak feldolgozásában való részvétel: pl. Ördög Miklós paprikamolnár, Zsiván Jánosné és Kiss Ferencné paprikahasítók voltak. A „paprikázás”, mint kiegészítő pénzkereseti forrás, más foglalkozásúak körében is gyakori volt. A megtermelt zöldséget, gyümölcsöt piacon értékesítették. A több lábbon állás általánosan jellemző volt a telep lakóira. A két világháború között, a

13. kép „Magkísérlet” képeslapon

helyiek szerint, akinek volt 3 hold földje, egy lova, egy kocsija és tehene, abból meg tudott élni.

„Nagyapám talicskakészítő volt Alsóvárosban. Utána, ahogy hozták az évek, paprikamolnár, kocsmáros, földműves, mindig, amiből lehetett keresni.” (T. M.)

„Paprikát termeltek akkor a parasztemberek nagyobb részbe, és akkor azt fölfűzték és akkor a nyitott gangon mögszáradtak a fűzérök. Addig, míg el nem adták a piacon, vagy el nem vitte a paprikakereskedő, hogy kikészítse. (...) Mink nem a legszögényebbek közé tartoztunk, mer nekünk vót 3 hold földünk. De vót, akinek csak egy darab vót. Meg kaptak valami fődecskét is ezek a rokkantak.” (M-né K. E.)

Minden háznál volt liba, kacska, tyúk és disznó. Az aprójószág ellátása a nők és a gyermekek feladata volt. A gondozásban segítséget jelentett, hogy a Palánkai sor mellett, a kubikgödörök következtében kialakult egy nagy tó, körülötte nádassal. Ide hajtották a gyerekek a libákat, kacsákat, de lehetett rajta teknőben csónakázni, télen a befagyott jégen csúszkálni, gusztonyozni. Visszatérve a ház körüli állatokhoz, a telepen mintegy 10-15 tehén volt. Mivel nem volt annyi pénz, hogy főállásban foglalkoztassanak egy embert a legeltetésért, ezért minden nap más ember volt beosztva, hogy vigyázzon rájuk. Legjobb legelő a tó partján volt, ahol már nem verték a vályogot, s följött a fű.

14. kép Libát terelő gyermek a vályogvető gödörnél, háttérben a Palánkai sor, kb. 1940-es évek eleje.

Külön kell szólni a **hadiözvegyekről**, akiknek az élete az említetteken kívül is nehezebb volt. A sok esetben több gyermekkel egyedül maradt özvegyasszonyokra a családfenntartás felelőssége is nyomasztóan hatott. A megszokott, női feladatokon túl a megélhetéshez szükséges pénzt is elő kellett nekik teremteni, ami az ismert gazdasági helyzetben nem volt könnyű. Többen jártak napszámba, takarítani vagy mosni a városba.

Boltok

A régi telep lakóinak mindennapi igényeit több szatócsbolt elégítette ki, amelyek a Szabadkai úton, egymástól nem túl nagy távolságra voltak. A vegyeskereskedések boltjaiban általában megtalálható volt élelmiszer, rövidáru, vasáru, dohány, ital stb., azaz a ház körül naponta használatos dolgok. A vevőkör igényeihez alkalmazkodva a telep boltjaiban nem volt gazdag áru kínálat, forgalmukat is a telepre jellemző szegénység határozta meg. Általános volt, hogy hitelre vásároltak: a boltosnak külön füzete volt, amiben vezette az áruk kiadását, amit legtöbb esetben hetente, ritkábban havonta törlesztettek.

Az első **Bús Lajosné Csala Jusztina** szatócs üzlete volt (1928-1931). A Szabadkai út- Palánkai utca sarkán, a kereszt melletti, 1927-ben épült házat üzlettel tervezték meg és építették föl.

15. kép Bús Lajos háza, 2011.

A portát Bús Lajos kapta, aki a háborúban tüdőlövést kapott. Nekik 1924 óta a Bécsi körúton volt egy kis üzletük, amit áthelyeztek ide.

„Már annyira nem emlékszöm, milyen volt. Úgy hitták akkor, hogy szatócs üzlet. Vót abba a petróleumtul kezdve a korpáig, kukoricáig, akkor kenyér, szóval, mindön vót. A bótajtó lött becsinálva. Vót ilyen kerek vas, úgy emlékszök rá, az ajtó fölött, azon a kerek vason lógtak ilyen, amit árultak.”

Így emlékezett vissza Szűcs Ferencné Csala Margit 2011-ben, aki 1929-ben ebben a házban született, s élt 2017-ben bekövetkezett haláláig. Az üzlethelyiséget Ótott Benenedek pék bérelte 1935-től.

Lippay Józsefné Rózsa Rozália üzletére az engedélyt 1936-ban kapta, családi információk szerint 1939-ben nyitotta meg a Szabadkai úton. 1951-ben államosították. Létrejötté kapcsolódik a Csala család történetéhez. Bús Lajosné Csala Jusztina, miután tönkrementek s férje is meghalt, épített a szomszédságban egy féltetős kis házat. Annak egyik szobáját kiadta Lippay József (1900-1984) szobafestő-állványozónak, aki ott egy szatócs üzletet alakított ki a feleségének. Lippay József és felesége a Szondi utca utolsó házába 1930-ban költözött be.

12. kép Fordított ház - Szondi u. 28., A telep utolsó háza a Lippai családé volt, 2011.

A telket Kovács Béla hadirokkant nevére utalták ki, de a megváltás költségét 1928-ban, valamint az építkezést a Lippay házaspár intézte. Hivatalosan 1930-ban, a ház felépülés után került sor az adásvételre. A Lippay házaspár mindkét vállalkozása jól jövedelmezett.

13. kép Lippay József szobafestő és állványozó szatócsboltos feleségével, é. n.

A telepi boltok közül az egyik legnagyobb forgalmú bolt volt az övéké, hűtőszekrényvel felszerelve. A hűtőhöz szükséges jeget a Vágóhídról kapták. Az árukat többségében Fenyő Frigyes nagykereskedőtől szerezték be, amit lovas kocsival szállítottak ki, egy-egy alkalommal 110-120 pengő értékben.

„(...) 110-120 pengő volt egy kocsi portéka. Kakaó, csokoládé, mindönféle, amit egy bótba lehet árulni. Rizs. Élesztő, ecet, morzsa - ezeket külön cég árulta.”

- emlékezett az árubeszerzésre Gyömbérné Lippay Margit (1926-2022), aki 1950-ig dolgozott az üzletben.

A sajtót Oltványi Vilmos tanyásgazdától vásárolták, akinek a tanyáját a Szabadkai útról lehetett megközelíteni, nem volt messze a teleptől. A lámpát a porcelános Adlertől szerezték be. A 30-as évek közepétől Kohn Benő Dugonics téri pékségéből már hozattak kenyeret a boltba.

Közepes nagyságú és forgalmú volt **Zimonyi Sándorné Serbán Mária** szatócsüzlete a Szabadkai út bal oldalán. A Zimonyi házaspár az első beköltözők közé tartozott, a szatócsbolt működési engedélyét Kecskéstelep 19-re kapta 1927-ben. Zimonyi Sándor (1878-1949) szíjgyártó mester műhelye a Mikszáth Kálmán utcában volt. A házban lakott a boltos lánya, Kojedzinszky Richárdné, akit a telepen Zimonyi vagy „Lovas /Pónis Marika néni”-ként ismertek (1930-2019). Nagy

szeretettel emlékezett szüleire, különösen a szép kort megélt anyukájára. Tőle tudjuk, hogy a már felújított ház bal szélső ablakának helyén két kis ablak, az utcán cégjelző tábla volt, s a vevő érkezését csengő jelezte.

18. kép Az egykori Zimonyi bolt, 2011.

A boltban az áru stelázs-szerű polcokon volt elhelyezve, az édesség speciális üvegekben, a fűszerek fűszeres dobozokban sorakoztak. Mind a Lippay, mind a Zimonyi szatócsbolt 1941-től mosószappan árusítására is kapott engedélyt.

19. kép Zimonyi Sándor szíjgyártó és szatócsboltos felesége, é. n.

„Amíg az oroszok be nem jöttek, anyukámnak volt egy kis szatócsüzlete. Anyukám egy nagyon jólelkű asszony volt. És abban a 30-as években nagyon szegények voltak az emberek és nagyon sok hitelt adott. (...) Amikor az oroszok bejöttek, mindent elvittek. Bejöttek ide puskával, és amit találtak mindent összeszedtek. Teljesen kiürítették a boltot.”

A szatócsbolt tovább nem volt életképes.

Az iratok alapján nem egyértelmű **Gyémánt Jánosné** Horváth Julianna szatócsboltja. Az első engedélyt Kecskéstelep 10-re 1925-ben adták ki, de akkor még nem volt ház a telepen. Valószínűbb az 1935. decemberi dátum. Ez a bolt is a Szabadkai úton volt, az üzletbe az udvarról lehetett bemenni.

A boltok közül legnagyobbak az 1934-től működő **Érsek Sámuel** boltját tartották a telepiek a Szabadkai út - Újvidéki utca sarkán. 1943-tól a Babarczi család üzemeltette rövid ideig a szatócsboltot.

Kereskedelmi tevékenységet végzett özv. Szabó Ferencné a Zombori utcában, ő sertéskereskedő volt.

Jártak még a telepen házaló kereskedők, akik bőröndben hordták az árujukat, bővítették a kínálatot. Kereskedelmi tevékenységnek számított a fél lábát a háborúban elvesztett **Süli Mihály trafikja**, aki hadirokkantként jutott ehhez a kereseti lehetőséghez. Süli Mihály a visszaemlékezések szerint köztisztviselő volt, a fiatalok is hallgattak rá. Szükség esetén vasárnap is kiszolgált a vásárlókat.

Kocsmák

A lakosság számához képest viszonylag sok kocsmát üzemelt a telepen hosszabb-rövidebb ideig. 1926-ban a Polgári Kör a Kecskéstelep 15. sz. alatt (a Szabadkai út bal oldalán, a mai Motorkerékpár szervíz helyén), özv. **Móra Istvánné** vendéglőjében

20. kép A Bábáné kocsmáját üzemeltető Bába- Szabó Jánosné fiaival, é. n.

alakult meg. Több adatunk nincs erről a névről és kocsmájáról. Föltételezhetően ezt a vendéglátóegységet üzemeltette tovább Bába Szabó Jánosné Rózsa Etel özvegyasszony, amit **Bábáné kocsmájaként**

emlegettek idős telepiek. 1928-ban már működött az úgynevezett Szárkúp kocsmá az Apatini utca végén.

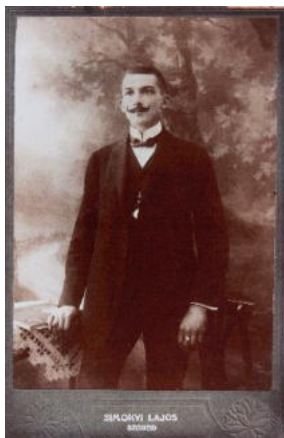
Hosszabb ideig működött a Szabadkai út jobb oldalán a **Szabó kocsmá**. 1936-ban került a telepre Szabó József és neje Szabó Józsefné Tóth Mária. Övéké volt a Szabó kocsmá, az Újvidéki utcával szemközt. Bejárata fölött nagy tábla hirdette: „BOROZÓ ÉS SÖRÖZŐ”.

21. kép A Szabó félé kocsmá, é. n.

A cseréptető épület egy picike ház volt melynek udvarán kuglipályát is építettek, amiért szívesen keresték föl az emberek. Nem túl nagy forgalmú, amolyan „beszélgetős” kocsmaként él az emlékezetben. Hivatalosan Szabó Józsefné volt a kocsmáros.

A **Kónya kocsmá** a telep méreteiben és forgalmában is legnagyobb, épülete 1927-ben épült, nevét tulajdonosáról, Kónya Mihályról kapta. A ma is összetartó család történetét 2019-ben a helytörténeti estek keretében ismerhették meg az érdeklődők. A leszármazottak által végzett kutatást tervezzük önálló helytörténeti füzetben megjelentetni. A Szabadkai út végén, forgalmas helyen található kocsmá jól menőnek számított.

22. kép ifj. Kónya Mihály, az
1910-es évek elején.

Adódott ez egyrészt a jól megválasztott helyből: a Szentmihálytelekről és Röszkéről Szegedre érkező lovas kocsik a városba menet és jövet is érintették a kocsmát; másrészt a tulajdonos egyéniségéből. Kónya Mihály (1889-1953) intelligens, átlagon felüli képzettségű, jó kedélyű ember volt. Több lábon állt, a megélhetés minden lehetőségét megragadta. Édesapjától kitanulta a papucsos mesterséget is, de papnak készült, annak tanult. Gyönyörű kézírása volt, latinosa gót betűkkel írt. Nem szentelték föl, közbeszólt a szerelem: feleségül vette Sándor Juliannát (1898-

1966), mesélte unokája Katkó József. Tanulmányai, érdeklődése és egyénisége segítettek abban, hogy eligazodott a világ dolgaiban. A kocsmát, mint fontos közösségi tér ez esetben különleges feladatot is ellátott: *beadványíró* volt Kónya Mihály. A szűkebb és a tágabb térségből keresték föl ügyes-bajos problémák intézésére, kérvények fogalmazására.

23. kép A volt Kónya kocsmát, 2011.

A kocsmá maga egy nagyteremből állt, az eredeti bejárati ajtaja ma is látható, vele szemben volt a söntés. A nagyterem mögött helyezkedett el a lakás, ahonnan át lehetett járni a kocsmába. Az udvaron lévő

24. kép A Kónya kocsmá udvara és nyitott gangja, 1940-es évek első fele.

melléképületben szintén volt egy lakás. Átalakítások miatt ma már nem látható az épület széles gangja és a nagyméretű pince, ahová fa lépcsőkön lehetett lejutni. Katkó József 1949-ben ebben a házban született. Legelső emlékei közé tartozik, hogy hátul a melléképület előtt ölében dajkálta Kónya tata.

A kocsmá jelentős szerepet játszott a telep történetében. A Kultúrház 1939-es átadásáig itt volt a Polgári Kör székhelye.

A kocsmában tartották a bálokat. Legendásan jól főzött Kónya Mihály, különösen a bográcsos ételei voltak kedveltek. A környéken egyedül nekik volt komplett sátruk, amit a kocsmá udvarán, vásárokon és a helyi rendezvényeken fölállítottak. Föltételezhetően a Polgári Kör székhelyének megváltozása után is a Kónya kocsmá főztjét tálalták föl a köri rendezvényeken.

Az alapanyagok közül a húsárut hentesektől, az italt a környékbeli, megbízható termelőktől szerezték be. A kocsmá életében, a munkavégzésben a családtagok is részt vettek.

A háborúban, Szeged bombázásakor a telepiek közül többen a kocsmá pincéjébe menekültek. A családi legendárium szerint az oroszok bevonulásakor, átvonulva a telepen, feldúlták az egész kocsmát. Amennyi italt tudtak, elfogyasztották, a pincében található többi hordót kihalasították, térdig lehetett járni a szétömlött az italban (bor, pálinka).

25. kép Kónya Mária a kocsmá előtt, 1940-es évek első fele.

*

Az adatgyűjtés idején még éltek olyan idős leszármazottak, akik emlékeztek városrészünk történetének korai szakaszára. A házak fölépítése és az infrastruktúra kiépítése mellett a lakók számára a beilleszkedés és egymás elfogadása is ebben a korai időszakban történt. A megoldásban, abban, hogy az idegenként betelepülő emberek közösséggé váltak, meghatározó szerepe volt Kecskés Istvánnak és a Kecskéstelepi Polgári Kör tevékenységének. Rendkívüli jelentőséggel bírt az intézmények megépülése (1928. iskola, 1939. óvoda, 1939. kultúrház) és a bennük működő kulturális és vallási csoportok aktív élete (Leánykör, Dalárda, önkéntes tűzoltó egyesület). Történetüket és tevékenységüket későbbi füzetekben mutatjuk majd be.

*

Irodalom:

Fári Irén: Kecskés István, az I. világháborús rokkantak pártfogója, Szeged – Kecskés - telep megszervezője Múzeumi kutatások Csongrád megyében 2005. 345-352. Szeged, 2006

Dudás Béla: Szociális és egészségügyi viszonyok. In: Szeged története 4. Szeged Szerk. Szerző Lajos

Tamasi Mihály: A világgazdasági válság és hatása a város életére, uo.394-446. 1994

Markos Gyöngyi: Városrész született, Szeged, 2014.

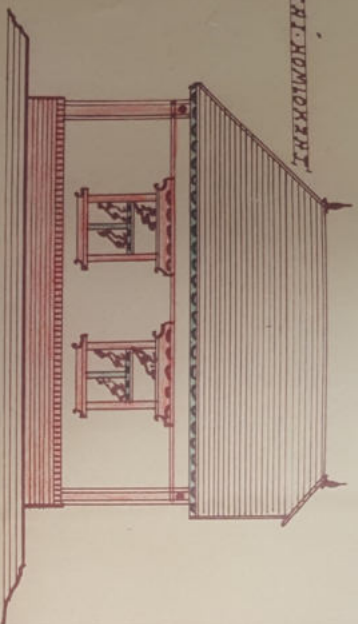
MNL Csongrád-Csanád Megyei Levéltárában Szeged Városi Tanácsának, Szeged Kereskedelmi és Iparkamarának, Tiszti Főügyészség iratai.

Adatközlők:

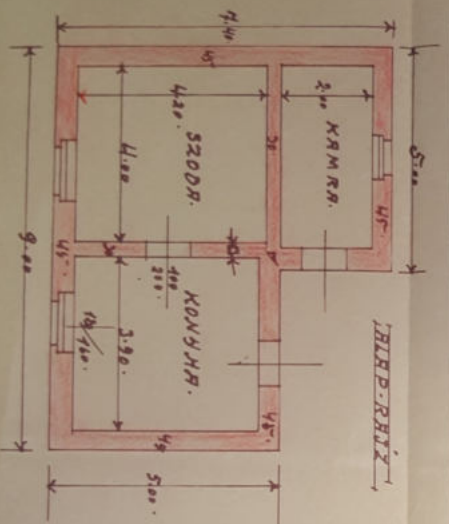
Bata Imre (1931-?), Fejes Nagy László (1924-2017), Gyömbér Imréné (1926-2022), Katkó József (1949), Kojedzinszy Richárdné (1930-2019), Mészáros Istvánné (1930-2016), Szűcs Ferencné (1929-2017), Tombác Lajosné (1921-2017), Tombác Mária (1945-2023), Varga András (1949-2022).

*

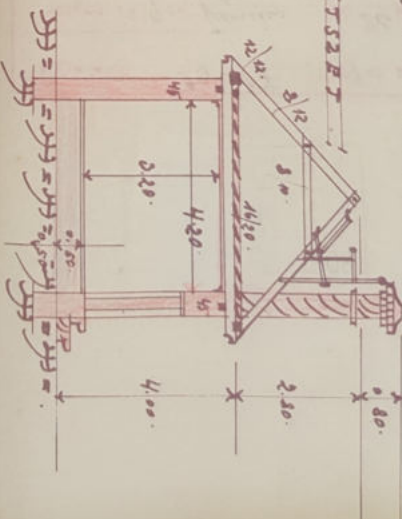
TEREPI-KOMPOZICIÓ

TEREPI-KOMPOZICIÓ

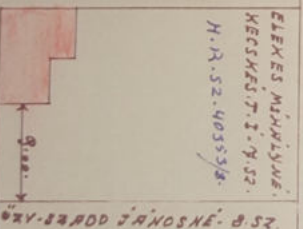
METSZET

METSZET

SZERVS-KERTJ-UT.

SZABDOKR. UT.

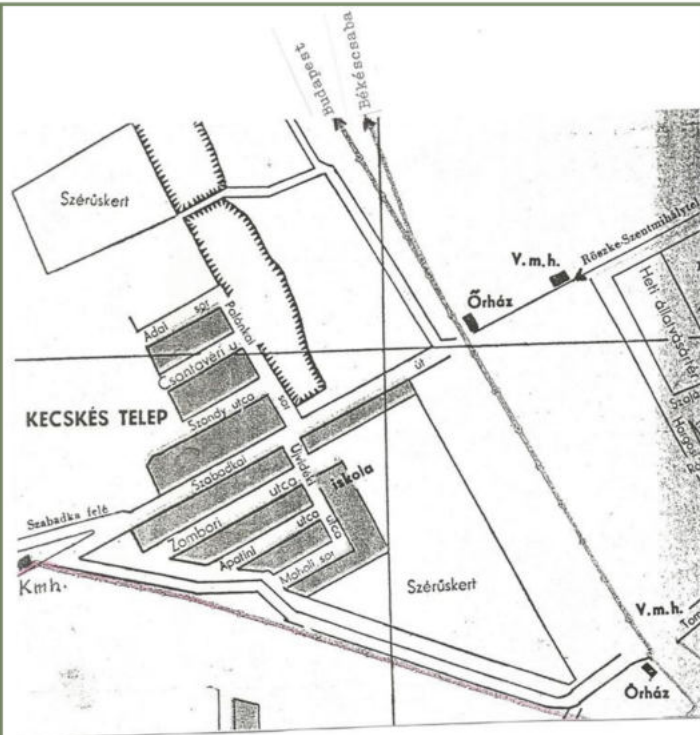
ELEKES MIHÁLYNÉ.
KECSKÉS-T. I. 7. 52.
H. R. 52. 4053/8.

250-ÉNSŐMÉRTŐKÉRELEM.

LELES MIHÁLY
K. K. M.
EPITÉSI VÁLLALÓ
SZEGED
TOMBORÉ UTCA 48.
1914

NAGY ISTVÁN
ESTIMÉNT
SZABDOKRI UTCA 48.
1914

FOTÓ:
HÁZ TERVRAJZ, KECSKÉS ELEKES MIHÁLYNÉ I. 7. 1939. (LEVÉLTÁR)

A térkép az 1930-as évek elején készült.
V.m.h. = Vámház.
K.m.h. = Szabadkai út, kisvasúti megállóhely.

FOTÓ:

VASÚTI TÉRKÉP SZÉRŰSKERTEKSEL, ENGI JÓZSEF GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Szeged Megyei Jogú Város

AGORA